

Steven Arnfjord og John Andersen

Socialt arbejde og aktionsforskning i Grønland

Socialforskningen i Grønland har gennem årtier dokumenteret sociale problemer. Populært sagt har socialforskningen i Grønland indtil for nylig kun bestået af beskrivende, kvantitativ elendighedsforskning. Der eksisterer således (modsat fx socialforskning med canadisk inuit) stort set ikke nogen kvalitativ eller deltagerorienteret forskning om vilkår for indsatser og praksis i forhold til at håndtere de sociale udfordringer. Der har således manglet sociologisk og handlingsorienteret praksisviden, der kan understøtte professionel og organisatorisk kapacitetsopbygning i det socialpolitiske felt. Denne artikel handler om empowerment og aktionsforskning med socialarbejdere i Grønland og bygger på Steven Arnfjords ph.d. projekt fra 2014.

Søgeord: Grønland, aktionsforskning, empowerment, socialt arbejde, profession, marxisme.

Den bedste måde at forstå samfundet på er ved at forandre det (Lewin 1946).

Det meste af socialforskningen i Grønland har gennem årtier bestået af kvantitativ "elendighedsforskning", som har dokumenteret sociale problemer. Der har således manglet sociologisk og forandringsorienteret viden om vilkår for indsatser og praksis for det sociale arbejde.

Denne artikel handler om empowerment og aktionsforskning med socialrådgivere.¹ Artiklen tager afsæt i et aktionsforskningsprojekt, der gennemførtes fra 2010-2014 (Arn fjord 2014).² Målet var at opbygge viden som understøttede en professionel og organisatorisk kapacitetsopbygning i det socialpolitiske felt (Arn fjord & Hounsgaard 2013).

Artiklen indledes med en sammenfatning af de sociale udfordringer samt de institutionelle og organisatoriske vilkår for det sociale arbejde. Dernæst introduceres og positioneres aktionsforsknings- og empowermenttilgangen i projektet. Dette efterfølges af et kort review af tidligere aktionsforskning i Grønland. Herefter præsenteres metoder og processer i forskningsprojektet. Endeligt sammenfattes projektets resultater i form af socialrådgiverprofessionens muligheder for at styrke den faglige organisering og mulighed for at indgå i den grønlandske socialpolitiske debat.

Forskning i sociale forhold og socialt arbejde i Grønland

I socialrådgiverprofessionens arbejdsfelt har der i mange år været et skærpet fokus på udsatte børn, unge og familier. Det har resulteret i forskning om unge (Banerjee 2007), børnefattigdom (Schnohr, Nielsen & Wulff 2007), børn i udsatte familier (Kristensen, Christensen & Baviskar 2008) og skolebørn (Arn fjord & Niclasen 2011; Niclasen & Bjerregaard 2011). I den seneste rapport fra Velfærdskommissionen (Skatte- og Velfærdskommissionens betænkning 2011) sammenfattes velfærdssituationen i Grønland med formuleringen: "En stor del af befolkningen har det godt, men en betydelig andel har det vanskeligt" (Kristensen et al. 2008:52; Pedersen & Bjerregaard 2012:8; Skatte- og Velfærdskommissionens betænkning 2011:3).

Ovennævnte undersøgelser har overvejende fokuseret på velfærd og sundhed på befolkningsniveau, hvilket der historisk set har været tradition for – også før indføringen af hjemmestyret i 1979. I starten af 1960'erne blev der gennemført et omfattende forskningsarbejde fra Danmarks side i Grønland. Det resulterede i levevilkårsundersøgelser, som blev fulgt op med en anbefaling af en befolkningskoncentration i Vestgrønland, hvilket siden har været et fast tema i forskningen (Udvalget For Samfundsforskning i Grønland 1963). Efterfølgende blev der foretaget flere lokalsamfundsstudier i de grønlandske bygder, der havde til hensigt at vurdere bygdernes bæredygtighed målt på velfærd, erhvervs- og uddannelsesmuligheder. En del af undersøgelseernes konklusioner såede tvivl om bygdernes mulighed for at overleve som små samfund i forhold til de urbaniserede tendenser i de større havne-, uddannelses- og hospitalsbyer (Gullestrup, Sørensen & Schwerdtfeger 1976). Før hjem-

mestyrets indførsel konkluderede en SFI-undersøgelse, at et stort mindretal mistrives med temaer såsom: skulkeri, alkoholmisbrug, børnemishandling og en "ufornuftig" indstilling til arbejdslivet (From 1975). Disse monitoreringer er i dag "overtaget" af folkesundhedsvidenskaben og til dels SFI, som fortsætter arbejdet med at måle på sundhed og velfærd.

Der har været meget få undersøgelser af det socialfaglige arbejdsområde. Dette på trods af, at man påbegyndte arbejdet med at kontoruddanne personale til at håndtere socialsager i 1960'erne (Heckscher 1974). En undersøgelse fra 2002 dokumenterede et behov for et generelt uddannelsesløft, en bedre personalenormering, som er afstemt til arbejdsbyrden, bedre lønforhold, forebyggelse af stress og vold samt en ledelsesmæssig opkvalificering (Arbejdsgruppen om undersøgelse af arbejdsforholdene i den sociale sektor 2002). I 2014 udgav Grønlands børnetalsmand en redegørelse over det sociale arbejde på børneområdet. I redegørelsen bliver der udtrykt bekymring over manglende overblik, faglig kapacitet og ressourcer i forhold til behovet. Børnetalsmanden anbefalede et fokus på: kompetenceløft, udarbejdelse af vejledninger til sagsbehandlere og at dialogen mellem socialrådgiverprofessionen og det politiske niveau skulle styrkes (Børnerettighedsinstitutionen MIO 2014). Behovet for et skærpet blik på socialrådgiverprofessionens handlemuligheder skal ses i lyset af, at der stadig er betydelige velfærdsmæssige udfordringer:

- 7% af børnene er anbragt uden for hjemmet
- Fødselstallet og aborttallet er på samme niveau. I 2010 blev der født 869 levende børn og foretaget 858 aborter
- Ifølge WHO er selvmordsraten blandt de højeste i verden. Voldsanmeldelser målt pr. 10.000 indbyggere i Grønland i 2009 (128) er højere end fx USA (43), Frankrig (53) og Tyrkiet (29) (Clarke 2013). Volden er overvejende begået i det nære miljø – i familier eller mellem unge og overvejende af mænd (Grønlands Selvstyre 2014)

Der er sociale problemer, som rammer bredt i den grønlandske befolkning på ca. 56.200 indbyggere. Dette er en stærk bevæggrund for at bearbejde sociale problemstillinger i et empowermentperspektiv, som sigter på bæredygtige løsninger, som sker så tæt på praksis som muligt. I det følgende præsenteres nogle overordnede træk bag forskningens teoretiske perspektiver.

Aktionsforskning og empowerment

Aktionsforskning er en forskningstilgang, som bygger bro mellem forskning og forandring af praksis. Aktionsforskning skal ikke forstås som en forskningstilgang, der hævder at kunne stå alene, som den eneste fornuftige måde at tilegne sig viden på.

Aktionsforskning er et paraplybegreb for forskning baseret på demokratiske og inkluderende værdier (Gaventa Cornwall & Cornwall 2006). Det særlige ved forskningen er, at aktionsforskningens målgruppe og forandringsagenter inddrages aktivt i forskningens tilrettelæggelse og gennemførelse. Aktionsforskning er et forskningsperspektiv, hvor forskningen understøtter kollektiv handlen og social innovation (Reason & Bradbury 2008).

I aktionsforskningen er målet, at vidensproduktionen bidrager aktivt til social mobilisering, demokratisk udvikling og positiv forandring af det felt, der (aktions)forskes indenfor. Sagt på en anden måde, så understreger aktionsforskning dermed forbindelsen mellem *forståelse* af verden og *forandring/transformation* af verden. En af aktionsforskningens grand old men, Kurt Lewin (jf. indledningscitater) udtrykte det på denne måde: "Den bedste måde at forstå samfundet på er ved at forandre det!" (Lewin 1946). Viden bliver et produkt af kollektive videnskabende processer i en løbende erkendelses- og praksiscyklus, der består af (1) *kritik* af utilfredsstillende tilstande inden for et givet felt, uretfærdigheder, underprivilegerede gruppers vilkår etc., (2) *undersøgelse og dokumentation*, (3) *refleksion*, herunder *udvikling af konkrete visioner og forandringsstrategier* og (4) *handling* (Kemmis 2006).

Aktionsforskningstraditionen sætter sig også som mål at skabe viden om strategier, metoder og handlinger for at *forandre* samfundet gennem mobilisering og bevidstgørelse. På denne måde kan man sige at aktionsforskning er forskning, der har til formål at fremme eller understøtte empowerment (Arn-fjord 2014). Empowerment og aktionsforskningstraditionen findes i mange varianter (Bradbury et al. 2008). Den amerikanske sociolog Eric Olin Wright kalder sin tilgang emancipatorisk (frigørende) socialvidenskab og arbejder ud fra tre faser: (1) *kritisk diagnose*, (2) *opbygning af bæredygtige alternativer* og (3) *transformativ processer* (Wright 2010).

I Danmark har en særlig variant inden for aktionsforskningstraditionen vundet en vis udbredelse, nemlig den kritisk-utopiske aktionsforskning, hvis rødder går tilbage til den kritiske teoris ledende skikkelser de tyske filosoffer Max Horkheimer og Theodor Adorno, der flygtede fra Nazi-tyskland til USA i 1930'erne (den såkaldte Frankfurterskole). Kurt Lewin, der indgik i dette miljø, bliver betragtet som én af grundlæggerne af aktionsforskning i Europa og USA. Lewin forskede i demokratisk organisationsudvikling og organisationskultur (Lewin 1946). Erfaringen med 1930'ernes fascisme i Europa var udgangspunkt for Lewins opfattelse af, at demokrati og demokratiske normer ikke kan tages for givet. Kuren mod autoritære systemer var blandt andet at igangsætte demokratiseringsprocesser og udvikle kompetencer til at tage so-

cialt ansvar "nedefra" gennem demokratiske eksperimenter på arbejdspladser og i lokalsamfund (Nielsen & Nielsen 2006).

Ernst Bloch (1885-1977) pegede på "håbet" som en særlig erkendelsesform, der foregriber det endnu ikke værende. Han kritiserede dermed både psykoanalysen og den ortodokse marxisme for at have overset håbet, drømmen og fantasiens potentiale ved at reducere dem til udtryk for fortrængning eller virkelighedsflugt. Ifølge Bloch kunne utopiske flows i hverdagslivet åbne for muligheden for social forandring.

Marcuse (1898-1979) satte med begrebet "realitetsmagten" fokus på, at menneskers sociale forestillingsevne om, hvad der er muligt, begrænses af hverdagens praksis. For at overvinde denne realitetsmagt udviklede Robert Jungk (1913-1994) fremtidsværkstedet som en praktisk metode til skabelse af social forestillingsevne og utopiske fremtidsscenerier. Forestillingen om "fremtiden som noget, der bare kommer" skulle erstattes med erfaringer med, at der findes mange mulige "fremtider" (Jungk & Müllert 1989). Fremtidsværkstedernes radikale nytænkning skulle overskride den eksisterende og ofte videnskabeligt formidlede fremtidshorisont. Fremtidsværkstedet består af en kritikfase, en utopifase og afsluttes med en virkelighedsgørelsesfase, hvor deltagerne udvikler handlingsforslag. Forskernes rolle i fremtidsværkstedet er at være facilitatorer. Fremtidsværkstedet er metodisk udviklet med henblik på, at værkstedsdeltagerne får mulighed for at "tænke ud af boksen" og frirum til fælles social refleksion og nytænkning. Empowerment er et begreb for forandringsprocesser og strategier for et mere inkluderende og demokratisk samfund (Andersen 2005). Aktionsforskning kan således defineres som forskning, der bidrager til empowermentprocesser.

Empowerment kan defineres som "processer hvorigennem underprivilegerede sociale grupper forbedrer deres evne til at skabe, overskue og kontrollere materielle, sociale, kulturelle og symbolske ressourcer" (Andersen & Siim 2004).

Historisk forbindes empowerment især med Paolo Freire, der definerer empowerment, som evnen til at "forstå sociale, politiske og økonomiske modsætninger og evnen til at handle mod virkelighedens undertrykkende elementer" (Freire 2007). Den amerikanske professor Richard Levin har i forlængelse af den latinamerikanske aktionsforskningstradition udviklet en endnu bredere definition på empowerment:

... den allround-kapacitet, ressourcer, information og viden, selvtilid, færdigheder, forståelse, organisation og formelle rettigheder, som mennesker kan anvende til individuelt og kollektivt at bestemme, hvad der skal ske med dem. Jeg inkluderer også menneskers mobilisering af kollektive visioner og fantasi, intelligens, kreativitet, entusiasme, mod og energi i et frigørende projekt (Levin 1995).³

Empowermenttilgangen har som kritisk paradigme fået en genopblomstring de sidste årtier, fordi den over for individualisering og nyliberalisme (Craig & Mayo 1995) sætter social mobilisering, kollektiv myndiggørelse, kapacitetsopbygning og handling i centrum. Empowermentbegrebet kan lidt forenklet opdeles i henholdsvis: (1) Den objektive dimension, som refererer til forandring af mulighedsstrukturerne, dvs. de samfundsmæssige og institutionelle rammer for individers og fællesskabers faktiske muligheder for at skabe forandring. (2) Den subjektive dimension af empowerment, refererer til udviklingen af aktørernes evner og kapacitet til at udnytte mulighedsstrukturerne til at skabe positiv forandring. Empowermentbaserede forandringsstrategier går således på begge ben, der skal støtte hinanden i en forandringsproces over tid: (a) forbedringer af de objektive muligheder og (b) udvikling af aktørernes subjektive kapacitet til at udnytte dette til forandring. Inden for empowermenttraditionen skelnes der endvidere mellem vertikal og horisontal empowerment. Vertikal empowerment omhandler styrkelse af aktørerne (i dette tilfælde en "disempoweret" semiprofessionsgruppe) i forhold til økonomiske og politiske magtcentre og handlesammenhænge på højere niveauer i samfundet (fx arbejdsgivere og offentlige forvaltninger) og ligeledes i forhold til overordnede politiske diskurser og tænkemåder. Ved vertikal empowerment styrkes magtpositioner udadtil og opadtil. Ved horisontal empowerment skabes handlekraftige netværk indadtil og nedadtil mellem aktører på samme niveau, fx i form af alliancer mellem borgerne og sundheds- og socialarbejderne i et lokalområde. Nedbrydning af fjendebilleder, overvindelse af afmagt, en "tavshedens kultur" og opbygning af netværks- og tillidsrelationer og mobiliseringsevne er vigtige elementer i horisontal empowerment. Vellykkede empowermentprocesser er gensidigt forstærkende over tid, og de udvikles typisk dialektisk mellem horisontal og vertikal empowerment: Evnen til fælles handling internt i en gruppe (fx socialrådgiverne i Grønland) kan øge gennemslagskraften udadtil (både over for arbejdsgivere og i den (social)politiske offentlighed, hvilket igen kan styrke handlingskapaciteten og identitetsdannelsen indadtil osv. Selvom empowermentstrategier i praksis oftest afprøves på lokalsamfundsniveau, en bestemt medarbejdergruppe og/eller med bestemte sociale grupper (fx mødre, minoritetsunge eller sindslidende osv.), er det afgørende at understrege, at empowermentstrategier også omfatter det samfundsmæssige niveau (Andersen 2012). Strategier i empowermentperspektivet omhandler således både kapacitetsopbygning på det samfundsmæssige (makro)niveau, på organisations- og institutionsniveau (mesoniveauet) og ændringer i menneskers hverdagslivssammenhænge (mikroniveauet). Empowermenttilgangen i aktionsforskningsprojektet handlede på samme tid om at styrke socialrådgivernes faglige identitet og organisering internt (horisontalt), og om vertikalt, at de bliver synlige som aktør og stemme i det socialpolitiske felt på både lokalt og nationalt niveau.

Den grønlandske socialrådgiverprofession er repræsenteret på arbejdsmarkedet af fællesorganisationen AK,⁴ der forhandler løn og arbejdsvilkår ud fra en overenskomst, som passer til et kontorpersonele. AK har ikke en forhandler eller tillidsrepræsentant med indsigt i socialrådgivernes praksis. Den manglende organisering påvirker socialrådgivernes løn, pensions- og arbejdsforhold negativt i forhold til de øvrige velfærdsprofessioner. I forhold til den socialpolitiske debat har professionen ikke i nævneværdig grad før dette forskningssamarbejde været synlig eller repræsenteret i offentlige udvalg og lignende. Professionens manglende socialpolitiske stemme har betydet, at den heller ikke har kunnet advokere på vegne af udsatte grupper. Advocacy, som har rod i empowermentbegrebet, er teoretisk og politisk blevet beskrevet som en af socialrådgiverprofessionens centrale kerneværdi (IFSW 2004, Wilks 2012).

I det følgende skal vi kort, inden vi beskriver projektet, skitsere tidligere aktionsforskningsinspireret arbejde i Grønland.

Tidligere aktionsforskning i Grønland

Indledningsvist beskrev vi den dominerende socialforskning som "kvantitativ elendighedsforskning". Der er imidlertid også en anden understrøm, som fortjener en fornyet opmærksomhed. I den tidlige kvalitative forskning og under arbejdet med at udvikle en særskilt lov for Grønland i 1960'erne var ægteparret den danske kultursociolog Verner Goldschmidt og juristen Agneta Weiss Bentzon markante figurer. I en senere biografisk beretning beskriver Bentzon, hvorledes Goldschmidt inddrog lokalbefolkningen som medforskere i arbejdet. De var mere end tolke eller lokalguider: de bidrog med analyser og formulerede hypoteser, som indgik i forskningsarbejdet (Bentzon 1988). Senere i 1980erne udvikledes en deltagerorienteret forskning indenfor den *community psykologiske* tradition, hvor der blev arbejdet med nærdemokratiske borgermøder, der inddrog og engagerede et bredt udsnit af en bys befolkning, så de kunne komme til orde og være med til at skabe en forandringsstrategi for deres lokalsamfund. Sprogforskeren Langgaard benyttede borgermøder og fokusgrupper i en tidlig artikel fra 1986 om borgerinddragelse i forbindelse med diskussioner om de sydgrønlandske bygders overlevelse (Langgaard 1986). I 1996 brugte lægen Ove Rosing Olsen en lignende metode i bygden Kullorsuaq i Nordgrønland. Her planlagde borgerne sammen med forskerne forbedringer af bygdens sanitære forhold med udgangspunkt i en nærdemokratisk, bottom-up og borgerinddragende tilgang. Løsningen blev en tilgang, som havde en langsigtet effekt på byens generelle sundhedstilstand (Rosing Olsen 1997).⁵ Siden fulgte projekter med deltagerorienteret forskning indenfor ungdoms- og medieforskning (B. K. Pedersen & Rygaard 2003), mobilisering omkring sundhed, hvor hele Qasigiannguut gik i forsamlingshuset. Byens borgere deltog i workshops om sundhed sammen med forskergruppen, hvilket resulterede i planlægningen af områder indrettet til fy-

sisk aktivitet i byen. I Qasigiannguut arrangerede borgerne efterfølgende en hel sundhedsuge, som stadig er en årlig tilbagevendende begivenhed (Nørby & Curtis 2005). I 2008 fik Grønland sit største deltagerorienterede forsknings- og udviklingsprojekt i byen Paamiut. Projektet tog afsæt i Community Based Participatory Research-traditionen (CBPR), hvor gruppeorienteret kapacitetsopbygning var målet med forskellige metoder så som fokusgrupper og workshops. I Paamiut blev der nedsat et lokalt forskningsråd med byens borgere som medlemmer, Paamiormiut (Dansk: Beboere i Paamiut) og tovholdere. I forskningsrådet tog man stilling til, hvilke udviklingsprojekter man ville prioritere. Projektet, som blev kaldt Paamiut Asasara (Dansk: Jeg elsker Paamiut),⁶ fik mobiliseret hele byen. Det overordnede mål for programmet var at styrke resiliensen (modstandsdygtigheden), psykosocial trivsel i lokalt forankrede værdier. Det lykkedes gennem fælles aktiviteter og etableringen af bæredygtige sociale netværk, såsom etableringen af besøgsgrupper for enlige mødre, erhvervsnetværk for iværksættere og forskellige ungdomstilbud. En gennemgående ting som Peter Berliner, der var den forskningsmæssige tovholder, fremhæver er, at man har kunnet observere et fald i voldstatistikken efter at Paamiut Asasara begyndte (Berliner, Larsen & Soberón 2012; Berliner & Larsen 2010; Watar, Fanous & Berliner 2010).

Ovenstående eksempler viser at selvom det ikke er en dominerende forskningstradition, så er den ikke ukendt i landet. I det følgende skitseres projektets konkrete aktionsforskningsdesign.

Aktionsforskningstilgangen

Der er foretaget et strategisk valg i aktionsforskningsprojektet om at fokusere på den socialfaglige professions arbejdsvilkår på baggrund af, at "elendigheds"-forskningen tydeligt dokumenterer, at de sociale problemer stort set er uforandrede set over en årrække. Socialrådgivernes svage, nærmest afmægtige position som professions- og faggruppe skyldes blandt andet, at professionshistorien for socialrådgiverne ikke har fulgt det samme mønster som fx de grønlandske sygeplejersker. Sygeplejerskerne har en tæt tilknytning til Dansk Sygeplejerråd. Skolelærerne har ligeledes en lang professionshistorie. En tidligere socialdirektør, Alfred Dam, forklarede i 1968 professionsforskellene med kolonimagtens prioritering af sundheds- og skolevæsenet fremfor socialforsorgen:

Den voldsomme tuberkulose, behovet for boliger og teknisk udvikling og behovet for en udbygning af undervisningsvæsenet medførte, at man i Grønland samlede kræfterne om disse områder. Samtidig foretog man en fordeling af opgaverne mellem staten og landskassen, hvorefter socialforsorgen forsat skulle være et rent grønlandsk anliggende. Selvom dette var en rigtig disposition, medførte det at socialforsorgen i begyndelsen af dette tiår [1960] kom ud af harmoni med den samfundsudvikling, som var blevet sat i gang (Dam 1968:257).

Det kan forklare, hvorfor socialrådgiverne ikke i samme grad har videreført en organiseringsstradition som fx sygeplejerskernes. De særlige udfordringer, som den grønlandske socialrådgiverprofession står overfor, handler om, at socialrådgivere er spredt over et kæmpe geografisk område, og at de ofte skal agere generalister og ofte står alene med store faglige beslutninger.⁷

På trods af at behovet for mere praksisnær forskning har været meget udtalt, er de fleste forskningsressourcer gået til de store kvantitative projekter. Den manglende forandringsorientering har skabt en "research fatigue" over for "mere af det samme" forskning. Landstyremedlem for Kultur, Kirke og Undervisning Stephen Heilmann udtalte i 1986 fx:

Der har været for mange forskere der har forsket i nogenlunde det samme, med de samme mennesker som undersøgelsesobjekter. Vi er jo kun 50.000 heroppe, og måske er det ikke helt det samme som vi er blevet spurgt om, men vi er blevet spurgt om det ene og det andet, og vi har næsten aldrig fået at vide, hvad det er blevet brugt til (Sachs 1986:4).

Tidligere forskningsrådgiver ved hjemmestyret, sociologen Mogens Holm argumenterede da også for, at forskningen skulle ændres fra at være "objektiverende" til at blive deltagende og forandringsorienteret. Den "objektiverende" forskningstilgang var initieret af kolonimagten med et stort karriereudbytte for de danske forskere, der fik adgang til Grønland. Holm skriver fx om naturvidenskaben: "Danmark har haft en fordel af adgangen til Grønland og har opnået den højeste anerkendelse af dansk forskning kun overgået af Niels Bohrs atomfysik" (Holm 2000). Landstyremedlem Henriette Rasmussen skrev i 2006: "Forskere fra Danmark og mange andre lande kom, iagttag og rejste hjem for at, analysere, publicere og meritere sig. Det grønlandske samfund fik i midlertidig ikke meget kendskab til resultaterne". Udtalelsen efterfulgtes af mere optimistiske forventninger til fremtiden (Rasmussen 2006:75). Dette korte historiske rids kan forstås som et ønske i samfundet om at afprøve andre forskningstilgange, som er tættere på hverdagens praksisproblematikker. Det er med afsæt i denne forståelse, at aktionsforskningen med socialrådgivere er blevet igangsat i et projekt, der har udviklet sig i to faser. Indledningsvist med opstart i den kommunale forvaltningspraksis og efterfølgende med et landsdækkende professions- og fagorganiseringsperspektiv.

De desorganiserede og frustrerede kommunale socialrådgivere

Projektet startede som et pilotstudie i 2010. Det er et eksplorativt kvalitativt studie, hvor formålet var at få socialrådgiverne i tale igennem interviews og fokusgrupper om hvordan de opfattede deres faglige hverdag. Spørgsmålene til socialrådgiverne var derfor åbne og handlede om: Arbejdsopgaver, supervision, klienter, ledelse og organiseringen af det sociale arbejde mv. Starten

foregik i Kommuneqarfik Sermersooq, hvis hovedsæde er Nuuk. Det er i dag en storkommune, der dækker hovedstaden Nuuk og byerne Paamiut, Tasiilaq og Ittoqqortoormiit samt de dertil hørende bygder. I den kommunale børne- og familieforvaltning blev 15 socialrådgivere og deres ledelse interviewet og siden deltog socialrådgiverne i to fokusgrupper og en temadag om anerkendelse. De vigtigste resultater var, at socialrådgiverne oplevede deres arbejdsliv som atomiseret. De var alene om krævende socialsager, uden en stabil ledelse og en robust organisatorisk ramme for arbejdet. Dette førte til en høj personaleomsætning, da flere ansatte ikke kunne realisere deres ambitioner med at yde social hjælp i et system, som ikke kunne tilbyde de fornødne hjælpeforanstaltninger i form af fx: Mor-barn-hjem, botilbud til hjemløse eller aflastningstilbud. Andre fund handlede om en utilfredshed med: Lønniveauet, stress, trusler med vold og faglig tvivl (Arnfjord & Hounsgaard 2014). En gennemgående erkendelse fra denne første fase var, at socialrådgiverne ikke refererede til nogen form for overordnet professionsidentitet og tilhørsforhold. De efterlyste dog tydeligt en faglig organisation. Efter den indledende eksplorative fase stod det således klart, at socialrådgiverne selv gav udtryk for, at de var en *disempoweret* gruppe – blandt andet på grund af professionens manglende organisering. Det stillede dem uden for indflydelse på egne løn- og arbejdsmarkedsforhold.

Disse konklusioner blev afsæt for det videre forløb med bl.a. et fremtidsværksted med "trivsel i arbejdet" som det selvvalgte tema. Fremtidsværkstedet i kommunen tydeliggjorde en række problematikker, som rakte udover, hvad der kunne løses internt på arbejdspladsen. Efter kritikfasen blev der udarbejdet en liste over kritikpunkter som socialrådgiverne prioriterede. Den indeholdt blandt andet et kritisk forhold til ledelsen, problemer med vidensdeling og vanskeligheder med at forvalte serviceydelser til borgere med specialiserede behov. Utopifasen er fremtidsværkstedets innovative nerve. Udgangspunktet er at skabe frirum, hvor der kan tales åbent på baggrund af emner fra de foregående kritikpunkter (Bladt & Nielsen 2013). Udfaldet af utopifasen gjorde udslaget til projektets anden fase, som var et samarbejde med den landsdækkende socialrådgiverforening. Under utopifasen blev der foreslået alt lige fra tonsvis af hjælpeforanstaltninger, der skulle understøtte socialrådgivernes muligheder for at tilbyde tilpassede løsninger til deres klienter, til bedre løn og arbejdsforhold. Et særligt punkt var et humoristisk forslag om flere lækre bodyguards (socialrådgivergruppen var overvejende kvinder). Utopien om bodyguards knyttede sig til de potentielt farlige situationer, der kunne opstå, når socialrådgivere var på hjemmebesøg. Utryghed i jobbet var et udtalt tema og trusler om vold var noget de fleste kendte til som en del af deres arbejdsliv.

Forslagene, som omhandlede håndtering af trusler på jobbet, bedre sociale hjælpeforanstaltninger, løn og ansættelsesvilkår, blev under handlingsfasen kategoriseret som temaer, der p.t. var vanskelige at realisere i den kommu-

nale afdeling. Det var emner, som refererede til overordnede arbejdsforhold og derfor var overenskomststof, der pegede på en national frem for en rent lokal strategi.

En konsekvens af disse konklusioner var en strategijustering af projektets anden fase. Her skulle aktionsforskningsindsatsen prioritere en facilitering af, at socialrådgiverne kunne etablere en fagforening og dermed påbegynde en større professionstilknytning. Det blev derfor et spørgsmål om empowerment og udviklingen af en positiv magt til, at socialrådgiverne både kunne organisere sig og blive en stemme (advocacy-funktionen jf. tidligere) for udsatte befolkningsgrupper (Arn fjord 2013).

Samarbejdet med socialrådgiverforeningen NIISIP

Der blev truffet beslutning om at få kontakt med Grønlands socialrådgiverforening NIISIP, for at arbejde videre med en styrkelse af faggruppen på nationalt plan.

NIISIP var positive, og på denne baggrund igangsatte vi i fællesskab en række møder om gensidige interesser og forventninger. Der blev fundet frem til en model som bestod af en række workshops, som skulle revitalisere foreningen blandt andet ved at: Skabe mærkesager (værdisæt), nye foreningsvedtægter, øge antallet af medlemmer og opnå reel indflydelse på fremtidige overenskomstforhandlinger.

Workshoppene handlede om fagpolitiske mærkesager for foreningen. Der blev brainstormet, skrevet på vægaviser og afstemt i forhold til hvilke emner, der skulle prioriteres. Til det metodiske arbejde blev der søgt inspiration hos blandt andre Myles Horton og hans arbejde med midtvestamerikanske kulinæarbejdere. Horton arbejdede ligesom Paulo Freire med at facilitere mødeledelse, der bygger på demokratiske principper. Horton lagde i sit arbejde vægt på borgerrettigheder og havde, ifølge ham selv, altid haft deltagernes umiddelbare behov som sin førsteprioritet og akademiske interesser som en anden prioritet (Horton & Freire 1990, Moyers & Horton 1982, Moyers 1981). I vores tilfælde kom det at få organiseret en fagforening først og dernæst kom analysen af processen.

NIISIP's mærkesager

Det forudgående arbejde med diagnose og kritik knyttede sig til den kollektive italesættelse af socialrådgiverprofessionens disempowerede position over for arbejdsgiverne og i det socialpolitiske felt. Socialrådgiverforeningen ville forandringen, men ønskede faglig sparring i processen og det blev kernen i samarbejdet, som fungerede med aktionsforskeren som både facilitator og ekspert, når foreningen selv udtrykte ønsker om dette. Omdrejningspunktet var arbejdet med at lave mærkesager, som kunne empower NIISIP som et samlende organ for Grønlands socialrådgivere. Arbejdet med mærkesagerne strakte sig over to workshops, hvor vi skrev på vægaviser og diskuterede for-

slag om bedre løn, uddannelses- og arbejdsforhold, styrkelse af det sociale arbejdes kvalitet og NIISIP's deltagelse i socialpolitiske debatter samt en generel synliggørelse af professionen.

Efter arbejdet med mærkesagerne handlede de efterfølgende workshops om NIISIP's fremtidige arbejde. Et centralt tema var NIISIP's tilknytning til AK. Der blev stillet flere vigtige spørgsmål. Et af disse handlede om, hvor mange socialrådgivere der rent faktisk arbejdede som socialrådgivere i kommunerne. Et andet spørgsmål omhandlede en undren over, om der var lov hjemmel i en udmelding fra AK om, at NIISIP skulle repræsentere 50% af en arbejdsstyrke for at overtage og føre sine egne forhandlinger. Derpå startede en ny runde workshops om fremtidige videns- og kommunikationsopgaver.⁸ Vi nedsatte to udvalg som skulle kigge på de to spørgsmål. Det blev til aktionsforskning, hvor deltagerne selv definerede nye opgaver.

Ved næste workshopmøde kom der svar fra de to grupper. Det første spørgsmål var umuligt at svare på. Kommunerne kunne ikke informere om, hvilke af deres ansatte der var socialrådgivere. De kommunale stillinger var ikke bundne til specifikke uddannelser. En afklaring af dette spørgsmål ville kræve detaljerede gennemgange af de ansattes lønsedler eller en konkret spørgerunde til de enkelte ansatte. Det andet spørgsmål havde ligeledes overraskende svar. Der var ikke lov hjemmel for AK's udmelding, og i NIISIP's daværende vedtægter krævede man et dobbelt medlemskab af både NIISIP og AK. Dette var i strid med ILO (International Labour Organisation) og menneskerettighederne om at mennesker ikke skal kunne tvinges til at indgå i foreninger. Konsekvensen af denne konstatering blev et arbejde, hvor NIISIP lavede nye vedtægter, som ikke krævede medlemmernes medlemskab af AK, og nydefinerede socialrådgiverprofessionen i Grønland.

Transformationen – aktionsforskningens resultater

Den tidligere noget dvælende tilstand, som socialrådgiverforeningen befandt sig i, blev erstattet af en revitaliseret forening:

- Medlemstallet steg fra 8 til 53 i perioden 2012-2015. Dette er tæt på en organisering af 50% af alle socialrådgivere, hvilket der kræves for at de kan organisere sig selv
- NIISIP fik en forstærket bestyrelse efter, at de fik revideret deres vedtægter
- De blev synlige gennem kronikker, artikler i landsdækkende aviser, fagblade og TV. I år 2014 figurerer NIISIP 8-10 gange i de offentlige medier (Duus 2014a, 2014b; KNR 2014; Nielsen 2014; Nuuk TV 2014)
- De fik en ny hjemmeside www.niisip.gl og en facebook-profil
- Bestyrelsen fik empoweret sig selv til at tale om fagpolitiske emner og holdt gensidigt hinanden op på vigtigheden af fagforeningsarbejdet
- NIISIP er blevet bedt af Grønlands Selvstyre om at indstille en social-

rådgiver til at sidde i ligestillingsrådet, hvilket foreningen forstår som en offentlig anerkendelse

- NIISIP's bestyrelse præsenterede i januar 2015 over for deres medlemmer en hel overenskomst gældende for socialrådgivere, som de har fået juridisk sparring på
- NIISIP er inviteret til overenskomstforhandlinger sammen med AK i foråret 2015

Ny bestyrelse i NIISIP i 2013.

Konklusion – vidensproduktionen i projektet

I den skandinaviske aktionsforskning placeres spørgsmålet om epistemologi i et dialektisk forhold mellem modus 1, traditionel universitær vidensproduktion, og modus 2, udviklingsorienteret viden, som bygger bro mellem universitetet og samfundet (Laursen 2012; Nielsen & Nielsen 2006). Modus 2 viden knyttes til vidensformer, som er genkendelige i aktionsforskning, hvor resultatet af en forskningsproces ikke er givet på forhånd, men udvikles gennem interaktion mellem aktionsforskeren og deltagere fra praksisfeltet.⁹ Den norske sociolog Thomas Mathiesen har kaldt dette for arbejdet med *det ufærdige*, fordi forskningen konstant bevæger sig mod videnshorisonter, som sætter deltagerne i stand til at stille nye spørgsmål (Mathiesen 1973). På den måde kvalificerer vidensproduktionen deltagerne til at blive kritisk reflektive på en, for dem, aktuel problemstilling. Disse perspektiver ses også i aktionsforskningsprojektet med den grønlandske socialrådgiverprofession gennem det løbende arbejde med udviklingen af foreningens faglige fundament.

Den viden, der blev arbejdet med i aktionsforskningsprojektet, kan med den venezuelanske psykologiprofessor Maritza Montero kaldes relationsepistemologi (Montero 2000). Det er levende viden, som socialrådgiverne har gjort brug af til at styrke deres position. De er blevet empoweret i at navigere i

et fagpolitisk og socialpolitisk felt gennem erkendelser af, at de uden en faglig organisering ikke vil opnå nogen indflydelse på det grønlandske socialpolitiske felt.

Aktionsforskning viste sig metodisk at være særdeles brugbart som en sikring af, at viden fra projektet dels blev til nogle af de første studier af en grønlandsk velfærdsprofession og dels indgik som en del af en kapacitetsopbygning for socialrådgiverne. Socialrådgivernes styrkede kapacitet i form af værdisætninger for foreningen NIISIP, deres indgang i medierne og deres udvidede bestyrelse er eksempler på forandringskabelse i aktionsforskning, som potentielt set har en vedvarende effekt. Aktionsforskningstilgangen demonstrerede på denne måde, at der ikke blot er tale om et alternativ til kvantificerbar "elendigheds"-forskning, men om en varig, legitim forskningstilgang til gavn for det grønlandske velfærdssamfund.

Noter

1. Socialrådgiverne er for størstedelens vedkommende uddannet i Grønland på en uddannelse der følger internationale standarder for bachelorgraden i socialt arbejde.
2. Aktionsforskningsprojektet har dannet baggrund for ph.d.-afhandlingen med titlen: "*Deltagende Aktionsforskning Med Socialrådgivere – Empowerment Af Grønlands Oversete Velfærdsprofession*". Afhandlingen blev forsvaret ved Ilisimatusarfik – University of Greenland i juni 2014.
3. Egen oversættelse.
4. Atorfillit Kattuffiat (Ordret: Organisationen for dem der arbejder på kontor).
5. Man snakker stadig næsten 20 år efter om kullorsuaoprojektet.
6. <http://www.bikubenfonden.dk/content/paamiut-asasara-frederikshaab-jeg-elsker-dig>
7. Disse særlige udfordringer i de arktiske samfund er også beskrevet i canadisk socialfaglig forskning (Ginter 2005, Schmidt 2000).
8. De øvrige spørgsmål om sagstal, motivation for medlemskab, socialrådgivernes arbejdssted osv. indgår alle i en planlagt spørgeskemaundersøgelse i efteråret 2014, som bliver den første af sin slags, der professionsrettet skal afdække en række baggrundsdata om socialrådgiverprofessionen.
9. Orienteringen mod modus 2 modtog i den danske aktionsforsknings spæde begyndelse kritik for at være teoriløs og mere egnet til udviklingsopgaver (Sørensen 1992).

Litteratur

- Andersen, J. 2005: "Empowermentperspektivet – vejen frem for kritisk handlingsorienteret socialforskning?" *Social Kritik*, 101.
- Andersen, J. 2012: "Sundhedsstrategier i et empowermentperspektiv", i S. Dybbroe, B. Land & S. B. Nielsen (Eds.): *Sundhedsfremme – et kritisk perspektiv*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Andersen, J. & Bilfeldt, A. 2013: "Social Innovation in public elder care: the role of action research", i F. Moolaert, D. MacCallum, A. Mehmood & A. Hamdouch (Eds.): *The International Handbook On Social Innovation: Collective Action, Social Learning and Transdisciplinary Research*. Massachusetts: Edward Elgar Publishing.
- Andersen, J. & Siim, B. 2004: *The politics of Inclusion and empowerment – gender, class and citizenship*. Palgrave.

- Arbejdsgruppen om undersøgelse af arbejdsforholdene i den sociale sektor 2002: *Redegørelse om arbejdsforholdene i den sociale sektor*. Nuuk. Hentet fra http://dk.vintage.nanoq.gl/Emner/Landsstyre/Departementer/Departement_Familie_Justits/Familie/Udgivelser/~-/media/650213B120F84F7E871B49CE7364C9D8.ashx
- Arnfiord, S. 2013: "Positiv Magt – deltagende aktionsforskning som empowerment af socialarbejdere i Grønland". *Social Kritik*, 135(25).
- Arnfiord, S. 2014: *Deltagende Aktionsforskning med Socialrådgivere – Empowerment af Grønlands oversete velfærdsprofession*. Nuuk (ph.d.-afhandling): Institut for Sygepleje og Sundhedsvidenskab, Iisimatusarfik, University of Greenland.
- Arnfiord, S. & Hounsgaard, L. 2013: "Transforming a disempowered social worker profession using participatory action research in Greenland", i K. Langgård & K. Pedersen (Eds.): *Modernization and Heritage: how to combine the two in inuit societies*. Nuuk: Forlaget Atuagkat.
- Arnfiord, S. & Hounsgaard, L. 2014: "Problems of Professional Disempowerment – a first look at the working conditions of social workers in Greenland". *Intersectionalities: Global Journal of Social Work Analysis, Research, Polity, and Practice*. (I review).
- Arnfiord, S. & Niclasen, B. 2011: "Det Sunde Sexliv", i B. Niclasen & P. Bjerregaard (Eds.): *Folkesundhed blandt skolebørn – resultater fra HBSC Greenland undersøgelsen 2010*. København: Statens Institut for Folkesundhed.
- Banerjee, N. 2007: *Børn og unge i Grønland*. Nuuk: Milik.
- Bentzon, A. W. 1988: "Verner Goldschmidt", i H. Sørensen & E. Fivelsdal (Eds.): *Fra Marx til Habermas: samfundsudvikling og offentlig regulering: Verner Goldschmidt forelæsningsrækken ved Institut for Erhvervs- og Samfundsforskning, Handelshøjskolen i København*. København: Nyt fra Samfundsvidenskaberne.
- Berliner, P. & Larsen, L. N. 2010: "Man er mere fri – Community psykologiske programmer for psykosocial trivsel". *Uden For Nummer*, 20.
- Berliner, P., Larsen, L. N. & Soberón, E. D. C. 2012: "Case Study: Promoting Community Resilience with Local Values – Greenland's Paamiut Asasara", i M. Ungar (Ed.): *The Social Ecology of Resilience – A Handbook of Theory and Practice*. New York: Springer.
- Bladt, M. & Nielsen, K. A. 2013: "Free space in the processes of action research". *Action Research*, 11(4):369-385.
- Børnerettighedsinstitutionen MIO 2014: *Fra lov til praksis – en undersøgelse af vilkårene for det sociale arbejde med børn* (No. 1). Nuuk: Børnerettighedsinstitutionen MIO.
- Clarke, S. 2013: *Trends in crime and criminal justice 2010* (No. 18). Luxembourg: Eurostat.
- Craig, G. & Mayo, M. 1995: *Community empowerment – A reader in participation and development*. London: Zed Books.
- Dam, A. 1968: "På vej mod en ny socialpolitik". *Grønland*, 257-270.
- Duus, S. D. 2014a: "Socialrådgivere kræver bedre arbejdsvilkår". *Sermitsiaq*. Nuuk. 13. maj. Hentet fra <http://sermitsiaq.ag/socialraadgivere-kraever-bedre-arbejdsvilkaar>
- Duus, S. D. 2014b: "Socialrådgiverforening efterlyser fokus på sociale vilkår". *Sermitsiaq*. Nuuk. 20. november. Hentet fra <http://sermitsiaq.ag/socialraadgiverforening-efterlyser-fokus-sociale-vilkaar>
- Freire, P. 2007: *Pedagogy of the oppressed* (Vol. 30th. anni). London: Continuum.
- From, A. 1975: *Sociale problemer i Grønland: levevilkår og sociale problemer i Vestgrønland*. Publikation, 64. I kommission hos Teknisk Forlag.

- Gaventa, J., Cornwall, A. & Cornwall, P. 2006: "Power and Knowledge", i P. Reason & H. Bradbury (Eds.): *Handbook of Action Research: The Concise Paperback Edition* (2nd ed.). London: Sage Publications.
- Ginter, C. 2005: "Client Confidentiality, Anonymity, Facilitator Credibility, And Contamination In Rural Family Violence Self-Help Groups", i K. Brownlee & J. R. Graham (Eds.): *Violence in the family – Social Work Readings and Research from Northern and Rural Canada*. Ontario: Canadian Scholar's Press Inc.
- Grønlands Selvstyre 2014: *Bryd Tavsheden Stop Volden – NAALAKKERSUISUT'S STRATEGI OG HÅNDLINGSPLAN MOD VOLD 2014-2017*. Nuuk. Hentet fra [http://naalakkersuisut.gl/~media/Nanoq/Files/Publications/FamilieogJustits/DK/Strategioghandlingsplan mod vold 2014-2017.pdf](http://naalakkersuisut.gl/~media/Nanoq/Files/Publications/FamilieogJustits/DK/Strategioghandlingsplan%20mod%20vold%202014-2017.pdf)
- Gullestrup, H., Sørensen, M. & Schwerdtfeger, H. 1976: *Bygdesamfund i Grønland: rapport om nogle udviklingsproblemer. Lokalsamfundsundersøgelsen i Grønland*. København: Nyt fra Samfundsvidenskaberne.
- Heckscher, B. 1974: *Traditioner for social forsyning i Grønland*. København: Ministeriet for Grønland.
- Holm, M. 2000: "Grønlands Grønlandsforskning: Vejen til vidensbaseret udvikling?" *Politica*, 32(1).
- Horton, M. & Freire, P. 1990: *We Make the Road by Walking*. Eds.: B. Bell, J. Gaventa & J. Peters, Eds. Philadelphia: Temple University Press.
- IFSW. Ethics in Social Work, Statement of Principles 2004: "International Federation of Social Workers". Hentet fra [http://www.iassw-aiets.org/uploads/file/20130506_Ethics in Social Work, Statement, IFSW, IASSW, 2004.pdf](http://www.iassw-aiets.org/uploads/file/20130506_Ethics%20in%20Social%20Work,%20Statement,%20IFSW,%202004.pdf)
- Jungk, R. & Müllert, N. R. 1989: *Håndbog i fremtidsværksteder* (Vol. 2. udgave). København: Politisk revy.
- KNR 2014: Valg til Inatsisartut – spørgsmål om socialarbejderes vilkår. Greenland: KNR.
- Kristensen, L. G., Christensen, E. & Baviskar, S. 2008: *Børn i Grønland: en kortlægning af 0-14-årige børns og familiers trivsel*. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, 09:01.
- Langgaard, P. 1986: "Modernization and Traditional Interpersonal Relations in a Small Greenlandic Community: A Case Study from Southern Greenland". *Arctic Anthropology*, 23(1-2), 299-314.
- Laursen, E. 2012: "Aktionsforskningens produktion af viden", i G. Duus, M. Husted, K. Kildedal, E. Laursen, & D. Tofteng (Eds.): *Aktionsforskning – en grundbog*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Levin, R. 1995: "Beyond Democracy: The Politics of Empowerment", i A. Callari, S. Cullenberg & C. Biewener (Eds.): *Marxism in the Postmodern Age*. New York: The Guilford Press.
- Lewin, K. 1946: "Action Research and Minority Problems". *Journal of Social Issues*, 2(4), 34-46.
- Mathiesen, T. 1973: *Det ufærdige: bidrag til politisk aktionsteori*. København: Hans Reitzel.
- Montero, M. 2000: "Participation in Participatory Action Research". *Annual Review of Critical Psychology*, 2, 131-143.
- Moyers, B. 1981: "Adventures of a Radical Hillbilly: Bill Moyers interviews Myles Horton about his life, Highlander, and his philosophy of education. USA: WGBH, Boston". Hentet fra <http://vimeo.com/30650519>

- Moyers, B. & Horton, M. 1982: "The Adventures of a Radical Hillbilly An Interview with Myles Horton". *Appalachian Journal*, 9(4):248-285.
- Niclasen, B. & Bjerregaard, P. 2011: *Folkesundhed blandt skolebørn – Resultater fra HBSC Greenland undersøgelsen 2010*. København: Statens Institut for Folkesundhed.
- Nielsen, K. A. & Nielsen, B. S. 2006: "Methodologies in Action Research", i L. Svensson (Ed.): *Action Research and Interactive Research* (pp. 63-87). Maastricht: Shaker Publishing.
- Nielsen, T. H. 2014: "Socialrådgiver: Vores arbejdsforhold skal bringes i orden". *KNR*. Nuuk. 14. maj. Hentet fra <http://knr.gl/da/nyheder/socialraadgiver-vores-arbejdsforhold-skal-bringes-i-orden>
- Nuuk TV 2014: "Socialrådgivere i Fokus". Greenland: Nuuk TV. Hentet fra <http://www.nuuktv.gl/nyhed/socialrdgivere-4/>
- Nørby, H. & Curtis, T. 2005: *Illoqarfik Peqqissoq: Qasigiannnguani inuunerup naleqassusia peqqissuserlu pillugit aaqissuussineq: et projekt om livskvalitet & sundhed i Qasigiannuit*. Nuuk: Peqqissutsimut Pisortaqarfik.
- Pedersen, B. K. & Rygaard, J. 2003: "'De forbudte trin" i forskning og undervisning. Overskridende metoder". *Grønlandsk Kultur- Og Samfundsforskning*.
- Pedersen, C. P. & Bjerregaard, P. 2012: *Det Svære Ungdomsliv – Unges Trivsel i Grønland 2011 – En Undersøgelse Om De Ældste Folkeskoleelever*. København: Statens Institut for Folkesundhed.
- Rasmussen, H. 2006: "Fra forskning i Grønland til grønlandsk forskning", i H. Petersen (Ed.): *Grønland i verdenssamfundet: udvikling og forandring*. Nuuk: Atuagkat.
- Reason, P. & Bradbury, H. 2008: *The Sage handbook of action research: participative inquiry and practice* (Vol. 2. edition). London: SAGE Publications.
- Rosing Olsen, O. 1997: *Kullorsuaq: nunaqarfiup toqqissisimaffiusup ineriartortullu ilisari-tinneqarnera 1996*. Nuuk: Eskimo Management.
- Sachs, T. 1986: "Grønlandsforskningen: et inferno mellem videnskabelighed og anvendelsesorientering?" *Samfundøkonomen*, 4(3):4-8.
- Schmidt, G. G. 2000: "Remote, northern communities: Implications for social work practice". *International Social Work*, 43(3):337-349.
- Schnohr, C., Nielsen, S. L. & Wulff, S. 2007: *Børnefattigdom i Grønland: en statistisk analyse af indkomstdata for husstande med børn. Børns levestandard i Grønland, 2*. Nuuk: MIPI.
- Skatte- og Velfærdscommissionens betænkning 2011: *Vores Velstand og Velfærd – Kræver Handling Nu*. Nuuk: Grønlands Selvstyre. Hentet fra www.nanoq.gl/skv
- Sørensen, A. B. 1992: "Aktionsforskning om og i arbejdslivet". *Tidsskrift for Samfunnsforskning*, 3(1992):213-230.
- Udvalget For Samfundsforskning I Grønland 1963: *Befolkningssituationen i Vestgrønland: bebyggelsespolitik og befolkningsudvikling*.
- Watar, L., Fanous, S. & Berliner, P. 2010: "Unge liv og muligheder – deltagende aktionsforskning i Paamiut". *Psyke Og Logos*, 31.
- Wilks, T. 2012: *Advocacy and Social Work Practice*. Maidenhead: McGraw-Hill International.
- Wright, E. O. 2010: *Envisioning Real Utopias*. London: Verso.